

TỤC THỜ CÚNG CỦA NGƯỜI MÃ LIỀNG

NGUYỄN TIẾN DŨNG

Bảo tàng Tổng hợp tỉnh Quảng Bình

Người Mã Liềng (dân tộc Chứt) sống dưới dãy núi Giăng Màn của hai tỉnh Hà Tĩnh và Quảng Bình, trong điều kiện địa lý khắc nghiệt, sức sản xuất thấp kém. Hiện tượng mất mùa, đói kém, bệnh tật, chết chóc... bủa vây khiến họ phải bầu víu vào những tín ngưỡng đa thần, pha trộn với yếu tố vật linh giáo khá đậm đà...

Thần, ma có ở khắp mọi nơi

Đồng bào Mã Liềng quan niệm thế giới bao quanh họ, núi rừng, sông suối, trời đất, nhà cửa... đâu đâu cũng có những lực lượng thần ma (cu múych) trú ngụ. Theo họ, thần, ma cũng biết ăn uống nên làm bất cứ việc gì họ đều cúng bái, dâng lễ vật. Ví dụ: Trong mỗi lần đi săn, trước hết, chủ nhà phải đến cạnh cột nhà "Cô lôốc" - nơi ma nhà ngụ trị để cầu khấn. Khi săn được muông thú họ cúng tạ tại chỗ cho thần thổ địa một ít lông, đuôi và mẩu tai của con thú săn được. Về đến nhà, đồng bào còn phải cúng đầu thú cho các loại thần, ma...

Hoặc khi gieo hạt, thu hoạch lúa hay làm nhà, cưới vợ, gả chồng cho con... họ đều cúng có lễ vật cầu khấn. Người ta suy diễn, khi làm như vậy, ma, thần sẽ phù hộ cho công việc trôi chảy. Có thể kể tên một vài loại ma của người Mã Liềng: Ma trời (cu múych); ma nhà (cu múych nha); ma bếp (cu múych pếp); ma rú (cu múych brú); ma suối (cu múych troóo)... Trong các loại ma đó, ma trời được coi là quan trọng nhất, cai quản toàn bộ các loại ma khác. Nhưng thực tế ma có ảnh hưởng đến đời sống đồng bào nhiều nhất là ma nhà. Ma nhà (ma ông bà, tổ tiên đã chết) ở ngay cột chính của ngôi nhà sàn (cột cô lôốc).

Chính những lực lượng siêu nhiên đó là

nguyên nhân của mọi may mắn, thành đạt trong đời sống lao động, sản xuất hằng ngày, và cũng là căn nguyên của mọi rủi ro. Muốn tăng thêm may mắn, hạn chế rủi ro, theo đồng bào không còn cách nào khác là phải cúng tế thường xuyên.

Bàn thờ ba tầng

Đối với người Mã Liềng vạn vật đều hiện hữu và linh thiêng. Vũ trụ được phân thành ba tầng với những thế giới của thần, ma, con người cụ thể. Điều đó lý giải phần nào cách bố trí bàn thờ ba tầng của họ. Tầng cao nhất là tầng thờ trời (Plòi). Ở tầng này họ thờ những đấng thần linh tối cao vô hình cai quản. Đó là thần mặt trời (sơn mo át plòi), thần mặt trăng (sơn pụ lo an), thần gió (sơn kã jó), thần mây (sơn may), thần định mệnh (sơn kuy løj)... Theo đồng bào, việc xảy ra thiên tai, dịch bệnh là do các thần trên trời giáng phạt. Muốn trừ tai họa, phải thường xuyên cúng tế, cầu nguyện để các thần vừa lòng.

Tầng giữa (pên ni) là tầng thờ ma ông bà, tổ tiên, ma rừng, ma suối, vạn vật sinh sống. Còn tầng dưới cùng (Pên hệ) là tầng dành riêng cho những người xấu (kẻ gian ác, người chết bất đắc kỳ tử...). Họ cho rằng, người xấu khi chết, vía bị giam cầm dưới mặt đất, hoặc biến thành những con vật bản thiêu, hoặc biến thành ma ác gây hại cho con người.

Người Mã Liềng còn có các tập tục cúng tế khác như trong buổi lễ tìm đất làm nương rẫy (lễ Klôông), khi đi tìm đất, chủ nhà mang theo lễ vật gồm rượu, xôi, thịt... Đến đám đất vừa ý, họ đặt lễ vật xuống một góc cây to, hoặc trên một hòn đá lớn để cúng thần đất, thần núi phù hộ cho mùa màng được tốt tươi. Cúng xin thần

Một lễ cúng của người Mã Liềng

Ảnh: T.D

linh xong, chủ nhà phát quang một đám nhỏ làm dấu. Vài đêm sau, nếu nằm mộng thấy điềm tốt thì nghiêm nhiên họ chọn đám đất đó để làm rẫy.

Còn ở buổi lễ lập lỗ (Klólô), lễ cúng được tiến hành sau công việc chọc lỗ tra hạt. Mục đích của nghi lễ này là cầu mong thần linh phù hộ cho mưa gió thuận hòa, thú rừng khỏi quấy phá mùa màng. Lễ vật thường có cơm, rượu, muối, nước, thịt rừng, chủ nhà dọn lễ vật ở góc rẫy, rồi mời gọi các vị thần về nhận lễ. Đồng bào quan niệm trong các vị thần linh về nhận lễ, có vị thần trông coi thú rừng là thần phụ nữ trần truồng. Vì vậy, khi cúng chủ nhà phải quay lưng lại nơi để lễ vật, để tránh nhìn thấy vị thần trần truồng đó. Lễ vật cúng xong, chủ nhà ăn một ít, số còn lại để nguyên ở rẫy không được mang về nhà.

Mùa săn bắn của người Mã Liềng bắt đầu vào tháng 9 đến tháng 2 năm sau. Cứ đến tháng 9, trưởng bản (Pự Cavel) cử những người đi

săn giòi vào rừng săn thú. Thú săn được sẽ được vớt bỏ phần ruột, rồi quay chín cả con trên bếp lửa. Mọi thành viên trong bản mang theo lễ vật như củ mài, củ sắn, gạo, nếp, rượu... đến một địa điểm đã định sẵn. Lễ cúng thường tổ chức vào buổi sáng. Khi thầy cúng (Chôblú) và trưởng bản cúng xong, họ cắt đầu, tai, đuôi, bốn chân của con thú rồi mang vào chỗ đã bắt được con vật để cúng thần săn. Sau đó, mọi người cùng nhau ăn uống vui vẻ...

Người Mã Liềng coi thế giới tự nhiên và con người đều có linh hồn. Cho nên, họ đã tổ chức cúng tế, dâng lễ vật, ma thuật... rất bài bản, phức tạp và tốn kém. Càng ngày những hoạt động tôn giáo, tín ngưỡng đó của đồng bào diễn ra ít dần góp phần gạt bỏ các phong tục tập quán lạc hậu; tác động tích cực đến công cuộc định canh định cư, xây dựng cuộc đời mới; hòa nhập và đi lên cùng với xu thế phát triển chung với các dân tộc anh em trong cả nước ■